

Karcolatok a könyvtárból

A Rendszerváltás Gyűjtemény Archívum - a közelmúlt történetének dokumentumai az Egyetemen

Háromszáz párt, több ezer képviselő életrajzi anyaga, kormányprogramot megalapozó dokumentum- többek között ezeket is tartalmazza az Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár egyedülálló Rendszerváltás Gyűjtemény Archívuma, amely a rendezését követően az egyetemi polgárokon kívül külsős kutatók számára is rendelkezésre fog állni.

Kevesen tudják, hogy a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltárban található Magyarország talán legnagyobb kortárs történeti irat együttese. A gyűjtemény kialakulása szorosan kapcsolódott a rendszerváltás korában, az 1980-as évek végén létrejött Jelenkutató Alapítványhoz, amelynek névadói Kiss József és Márkus István szociológusok voltak. Az alapítványt 1990-ben harmincegy magánszemély, történész, szociológus, politológus, többek között Gyarmati György, Kiss József, Valuch Tibor, Bihari Mihály, Gombár Csaba, Hankiss Elemér, Kosáry Domokos, Schlett István és mások, valamint több intézmény, szociológia és politológia tanszék, akadémiai kutatóhely, a belügyminisztérium és a TÁRKI alapították. Az Alapítvány 1999-ig az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Politológia Tanszéke mellett működött, majd egy közbeeső állomás után a Magyar Távirati Iroda székházában tevékenykedett 2011-ig. A nagy és heterogén alapítói kör nem könnyítette meg a működést, ezért született meg 2002-ben egy hasonló nevű közhasznú szervezet, a *Jelenkutatások Alapítvány*, amely jogutódlással egyesítette a két alapítványt. A

két szervezet kiadványain mindig a Jelenkutató Alapítvány elnevezés szerepelt és neveik rövidítése is közös lett: *JELAL*.

A JELAL kezdetektől fogva legfontosabb feladatának, az 1980-as évektől számított rendszerváltás történetének dokumentálását tekintette. A jelenkor határát pedig 1944-1945-ben határozták meg az alapítvány munkatársai. Így alakult ki egy gyűjtéssel, dokumentálással és feldolgozással, azaz tudományos munkával is foglalkozó interdiszciplináris szakmai műhely. A JEAL működésének lelke, irányítója, kuratóriumának elnöke Marelyin Kiss József szociológus volt, aki a dokumentumok gyarapodását látva már 2003 körül szeretne volna megbízható helyre, lehetőleg közgyűjteménybe elhelyezni az iratokat. Végül a magyar állammal sikerült megegyeznie. A megállapodást a Nemzeti Közigazgatási Intézet főigazgatója dr. Kis Norbert – jelenleg az NKE Államtudományi és Közigazgatási Kar dékánja – és Marelyin Kiss József írták alá 2011. június 21-én. Elhatározták, hogy a *„Rendszerváltás Gyűjtemény Archívummal egy versenyképes jelenkor-történeti, szolgáltatásokra alkalmas kutatóhely kialakítására törekednek.”* Abban, hogy a Rendszerváltás Gyűjtemény és Archívum (RVGYA) végül az NKE-hez került kulcsszerepe volt Bakos Klárának az Egyetemi Központi Könyvtár nyugalmazott főigazgatójának. A gyűjtemény beszállítása az egyetemre 2012-től fokozatosan történt, míg jelenlegi szervezeti elhelyezéséről 2015-ben született döntés, amikor létrejött az Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár.

Az RVGYA négy önálló irat- és dokumentumállományból, amelyek különböző típusú adathordozókon találhatóak, és egy kézikönyvtárból áll. Az RVGYA iratainak többsége a rendszerváltás után keletkezett, és nagyon sok szenzitív adatot, személyes adatot tartalmaznak, szerzői jogokkal kapcsolatos problémát vetnek fel, amelyek miatt jelentős részük nem adható ki még a kutatóknak sem.

Az első az ún. „*Politikatörténeti iratok*”. A politikához és a politikusokhoz legszorosabban köthető szervezetek a politikai pártok iratai, amelyek közül csaknem 300 pártról rendelkezik dokumentumokkal az RVGYA. Különösen fontosak a pártok alapításának az iratai, amelyeket többnyire bírósági irattárakból kellett összegyűjteni. A gyűjtemény egyaránt őrzi az egyes szervezetek politikai és operatív iratait, ezek közé tartoznak többek között a programok, szervezeti és működési szabályzatok, a tisztújítási dokumentumok, a pártok testületeinek döntései, külső és belső kiadványok, pártlapok, nyilatkozatok, szóróanyagok és más dokumentumok. A mindenkori parlamenti pártok működésének dokumentálása kitüntetett helyet foglalt és foglal el a munkában. Kiemelkedő jelentőségű, hogy a rendszerváltás egyik meghatározó pártja a Szabad Demokraták Szövetsége – már megszűnésének küszöbén – megmaradt iratait és adathordozóit 2010 tavaszán a JELAL-nak adományozta. Az adományozó a megállapodás szerint *„megőrzésre és szakszerű feldolgozásra átadja az elmúlt huszonkét évben keletkezett és rendelkezésre álló, társadalmi-politikai szempontból jelentős, a történelmi kutatásokhoz, a rendszerváltás mélyebb megismeréséhez és dokumentálásához nélkülözhetetlen hivatalos iratanyagát, beleértve a fotó- és plakátanyagokat, programokat és programozási dokumentumokat, valamint belső tájékoztató sajtót.”* A már korábban is hiányos iratanyagot végül csak öt év elteltével sikerült beszállítani az NKE-re, mégis ez a legnagyobb közgyűjteményben található pártanyag a rendszerváltás-változás korszakából.

Az RVGYA második állománya a „*Személyi iratok*”, amely korunk magyarországi politikai elitjére vonatkozik. A Jelenkutató Alapítvány 1991-ben óriási lehetőséget kapott, amikor az Országgyűlés Hivatalával szerződést kötött az országgyűlés jelenkori és történeti (retrospektív) almanachjainak elkészítésére. Érdeemes megemlíteni, hogy Szabad György történésznek az Országgyűlés

házelnökének tetszett meg az ötlet. Az almanachok készítése során az életrajzokhoz összegyűjtött anyagok, az almanachkészítés háttéranyaga képezi az alapját a RVGYA egyik legfontosabb részének az ún. személyi archívumnak. Az alapítvány munkatársai a képviselőket kérdőívek kitöltésére kérték fel, személyesen beszélgettek velük, átnézték a sajtót és levéltári kutatásokat folytattak, és minden esetben egyeztettek arról, mi kerül a kötetekbe. Az iratállomány tartalmazza az 1945-1949 közötti 1003 parlamenti képviselő életrajzi anyagát és 1990. április 8-tól sincs olyan képviselő, - több mint 2500 főről van szó - akiről ne lenne legalább valamilyen dokumentum, említés a gyűjteményben. Egyaránt található információ idősebb és ifjabb Antall Józsefről, Király Béláról, Orbán Viktorról és Zwack Péterről és másokról. Az összesen 7522 személy között a képviselők mellett sok más közszereplőre, polgármesterekre, miniszterekre, képviselőjelöltekre találhatóak még iratok. A személyi dossziéknak vannak zártan kezelendő tartalmai, amelyeket a jogszabályoknak megfelelően a levéltárnak védeni kell és nyitott tartalmai, amelyeket a kutatók tanulmányozhatnak. Természetesen a jelenlegi 2014-es Országgyűlés Almanachja is készülőben van, amelyik a 10. lesz a sorban és készítői közül többen részt vettek már a korábbiak munkálataiban is. Reményeink szerint az új kötet háttéranyagai is bekerülnek egyetemünk levéltárába.

Az RVGYA harmadik állománya az ún. „Közigazgatási iratok”. Az elnevezés egy kicsit megtévesztő. A JELAL ugyanis alapító okiratának (és anyagi helyzetének) megfelelően foglalkozott városkutatásokkal és regionális kutatásokkal is, amelyek közül kiemelkedik Dunaújváros és Tatabánya, de ide tartozik még Ajka, Békéscsaba, Debrecen, Jászberény, Kalocsa, Miskolc és más városok. Az itt végzett kutatások, kérdőívezések, interjúk, statisztikai munkák, helyi közvélemény-kutatások anyagai természetesen bekerültek az RVGYA anyagába.

A JELAL újraindította a falukutatást, amelyhez 2004-ben OTKA, 2010-11-ben TÁMOP pályázatot nyertek. Terepmunkát végeztek többek között Kálmánházán, Környén, Sárpilisén, Énlakán, Kisapostagon és más településeken. Ezek dokumentációja is bekerült az archívumba. Különlegességként érdemes megemlíteni az Első Országos Autista Kutatás dokumentációját, amelynek alapján kormányprogram és országgyűlési határozat született. Az állomány részét képezi még Márkus István szociológus hagyatéka, kéziratok, könyvek, írások.

A gyűjtemény negyedik eleme az „*ÁSZI-MKI-NKI-anyag*”¹ Ezt a közigazgatás-történeti szempontból kiemelkedő jelentőségű iratanyag a 2012-ben megszünt és az NKE „jogelődei” közé sorolható Nemzeti Közigazgatási Intézetnek és a korábbi hasonló tevékenységet folytató intézeteknek a fennmaradt dokumentációját tartalmazza. Ez a közigazgatás-történeti gyűjtemény, egy változó nevek alatt futó kormányzati háttérintézmény iratanyaga, amely elsősorban annak a harminc évnek a közigazgatási törekvéseit, terveit mutatja be, tükrözi, amely a járások megszüntetésétől (1983) a járások újra bevezetéséig (2013) tartott.

Végezetül fontos még megemlíteni a gyűjtemény ún. „*támogató-könyvtárát*”, ami egyben a levéltár kézikönyvtára, és amelynek anyagán belül több száz speciális, az említett iratanyagokhoz, témakörökhöz kapcsolódó könyv található. Ilyen jellegű, szervezet-, párt- és intézménytörténeti, politikatörténeti, szociológiai állomány együtt, csak az ország legnagyobb könyvtáraiban található.

Az RVGYA közel 600 irat-folyóméternyi anyagának az átmeneti, de biztonságos és szakszerű elhelyezését az NKE-nek a Hungária körúti Campusán sikerült

biztosítani. Az iratok rendezése folyamatosan történik és a KÖFOP 2.1.2 projekt segítségével a digitalizálásuk is megkezdődött. Az iratanyag jelenleg még csak az egyetem polgárai számára elérhető, kutatható a jogszabályoknak megfelelően.

Szerző: Szécsényi Mihály, EKKL, fotó: Szilágyi Dénes